

УДК 35.077.6

П. С. КЛІМУШИН, І. Д. ІВАНОВА

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Запропоновано систему правових, організаційних, технологічних, освітніх і соціальних механізмів формування інформаційної культури державних службовців для забезпечення розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: державне управління, інформаційне суспільство, інформаційна культура, механізми формування інформаційної культури.

The system of legal, organizational, technological, educational and social mechanisms of forming of informative culture of civil servants is offered for providing of development of informative society.

Key word: state administration, informative society, informative culture, mechanisms of forming of informative culture.

Держава набуває в інформаційному суспільстві нових ознак, нового значення. Саме тому державні службовці повинні усвідомити цінність інформації як необхідної складової управлінської діяльності, як основного елемента аналізу та прогнозування. Саме інформація виходить на основні позиції у формуванні перспективного розвитку в системі державного управління. Повнота, якість, своєчасність і достовірність інформації забезпечують правильність, ефективність і дієвість управлінських рішень, а також захищеність інформації за категоріями доступу визначає стійкість функціонування системи управління, функціональну достатність її організаційної структури і надійність взаємозв'язків різних рівнів управління між собою та з суспільством, обслуговування якого і повинно бути основною метою державного управління. Отже, проблема розвитку інформаційного суспільства прямо пов'язана з формуванням інформаційної культури державних службовців.

Культура державного службовця виступає механізмом послідовної розробки, створення, закріплення та трансляції духовних цінностей на соціально-культурне обслуговування громадян. Вона означає сукупність культурних норм, що регулюють суспільні відносини, які формуються у процесі організації та розвитку системи державної служби.

Інформаційна культура характеризує одну з граней загальної культури і пов'язана з інформаційними аспектами державного управління. Роль цього аспекту в інформаційному суспільстві постійно зростає. Кількість інформаційних потоків навколо кожного службовця така велика, різноманітна і розгалужена, що вимагає від нього знання законів інформаційного середовища і умінь орієнтуватися в інформаційних потоках.

Аналіз різних аспектів інформаційної культури, пов'язаних з перспективами, що відкриваються перед людиною в інформаційному суспільстві, викладено в роботах Ю. Зубова, Н. Гендіної [1] та ін. Вирішенню завдань розвитку інформаційної

культури державних службовців присвячено роботи Л. Василенко, О. Матвієнко, М. Цивіна, Д. Дубова [2], Н. Макарової, І. Рибакіної та ін. Теоретичні підходи до дослідження інформаційно-комунікативної складової державного керування містяться в дослідженнях П. Візира, О. Захарової, В. Козловського, В. Кулінченко.

Інформаційна культура стала предметом дискусій і міждисциплінарних досліджень. Так, теоретичні аспекти медіа освіти в сучасному суспільстві з позицій культурологічного аналізу представлені в роботах Н. Кирилової, Б. Сапунова, К. Коліна [3] та ін. Концепцію формування інформаційної культури викладено в програмних курсах “Інформаційна культура”, “Інформаційна соціологія”, “Інформаційне право” та ін. Теоретичне осмислення проблеми формування інформаційної культури фахівців з різними аспектами розвитку комунікацій в інформаційному просторі представлено роботами соціологів В. Щербини, О. Личковської, Н. Коритнікової, О. Лобовікової [4] та ін. Проте, незважаючи на досягнутий рівень розробки питань, пов’язаних з темою статті, проблема формування інформаційної культури державних службовців досліджена ще недостатньо.

Актуальність даних досліджень пов’язано з тим, що провідною тенденцією розвитку сучасної цивілізації є впровадження новітніх інформаційних технологій у систему державного управління, а рівень розбудови інформаційного суспільства остається низьким [5].

Метою дослідження є визначення механізмів формування інформаційної культури державних службовців для забезпечення розвитку інформаційного суспільства.

Поняття “інформаційна культура” розглядається в таких наукових сферах дослідження, як педагогіка, інформатика, філософія, культурологія, бібліотекознавство тощо з різних аспектів, а також пояснює відсутність єдиних підходів до його трактування.

У нашому прикладному розумінні під інформаційною культурою розумітимемо рівень розвиненості інформаційної взаємодії в суспільстві та міру досконалості в оперуванні будь-якою необхідною інформацією. Інформаційна культура характеризує здатність суспільства ефективно використовувати інформаційні ресурси й засоби інформаційних комунікацій та застосовувати передові досягнення у сфері інформаційних технологій.

Інформаційна культура є найважливішим чинником успішної професійної діяльності державних службовців як організаторів інформаційної взаємодії в суспільстві з допомогою системи електронного урядування. Інформаційна культура державних службовців є одна зі складових загальної культури людини: це сукупність інформаційного світогляду та системи знань та вмінь, що забезпечують цілеспрямовану діяльність по оптимальному задоволенню інформаційних потреб громадян з використанням системи електронний уряд. Критеріями оцінки інформаційної культури державних службовців є такі: що:

- адекватність формулювання потреб в інформації;
- ефективність здійснювання пошуку потрібної інформації;
- оптимальність перероблення інформації та створення якісно нової;
- якість обслуговування інформаційних потреб громадян;
- надійність забезпечення інформаційної безпеки [4].

Дані критерії мають базуватися на усвідомленні ролі інформації в суспільстві, знанні законів інформаційного середовища та розумінні місця державних службовців в ньому, володінні новими інформаційними технологіями.

Звідси постають завдання щодо вирішення важливих питань інформаційної культури, зумовлених такими чинниками: наявністю проблеми сучасного державотворення та реформування державної служби в Україні; розкриттям змісту інформаційної діяльності органів влади в сучасних умовах як одного з проявів загальнолюдських цінностей; подальшим дослідженням структури інформаційної культури як соціального явища; визначенням основних напрямів формування інформаційної культури, перспектив взаєморозвитку організаційного, освітнього, технологічного, соціального, індивідуального, морального аспектів інформаційної культури та відображенням їх у праві, зокрема у процесі правового регулювання суспільних інформаційних відносин.

На наш погляд, до механізмів формування інформаційної культури державних службовців слідів віднести правові, організаційні, технологічні, освітні, соціальні групи (рисунок).

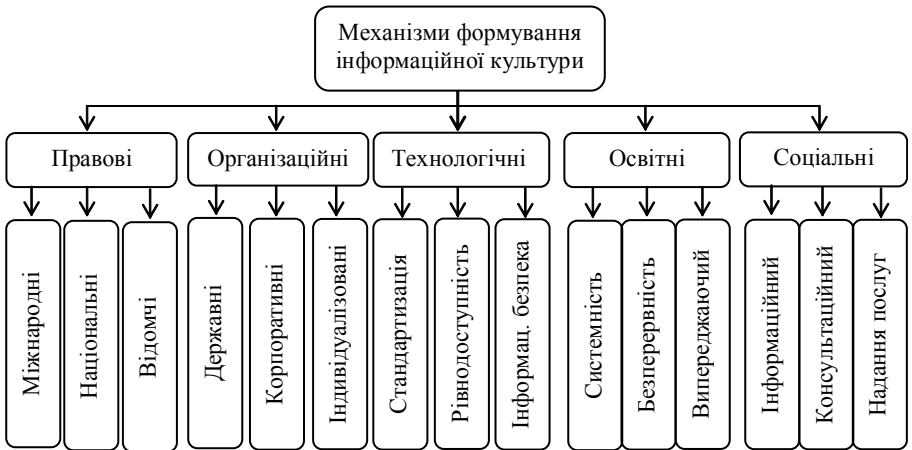

Рисунок. Механізми формування інформаційної культури державних службовців

Правові механізми будуються на гармонізації міжнародних, національних і відомчих нормативно-правових актів у сфері інформатизації державної служби та суспільства. Пріоритетним напрямом кадрової політики є створення дієвого механізму підготовки та залучення до роботи на державній службі висококваліфікованих фахівців, забезпечення конкурентоспроможності державної служби на ринку праці [6]. Президентом України серед найважливіших пріоритетів державної політики визначено розбудову інформаційного суспільства, а 2011 рік – роком “освіти та інформаційного суспільства” [7].

Організаційні механізми формування інформаційної культури функціонують на державному, корпоративному та індивідуальному рівнях ієрархії. Вони забезпечують розвиток інформаційних процесів у системі управління за своїми

специфічними законами та принципами, концентрацію зусиль на пріоритетних напрямках, ставлення до роботи та стиль поведінки керівників, характерні особливості заохочення співробітників, особливості відбору працівників, їх призначення, просування по службі та звільнення з органу, визначають філософію, цілі та структуру органу.

Досвід показує, що певні контрольовані характеристики організаційної культури значно впливають на показники діяльності органу, а тому керівники органів повинні звертати значну увагу на її оцінку та формування. Єдиної найкращої культури для всіх органів не існує. У кожному випадку вона визначається цілями, специфікою органу, факторами середовища, в якому він функціонує. Цінності, що він пропагує, повинні якщо не повністю поділятися працівниками, то принаймні не сприйматися ними негативно. Культура вважається сильною чи слабкою залежно від того, якою мірою вона впливає на поведінку державних службовців органу.

Інформаційні комунікації, що сприяють формуванню культури, об'єднуються в межах організаційної соціалізації, тобто безперервної передачі ключових елементів культури органу його співробітникам, яка включає як офіційні канали, так і неофіційні. Слід зауважити, що соціалізація сприяє формуванню почуття безпеки як у керівників, так і в підлеглих. Процес, що є зворотним щодо соціалізації (активні дії працівників органу, які спрямовані на зміну його культури), отримав назву індивідуалізації. Співвідношення соціалізації та індивідуалізації і наявність серед працівників різних типів, що по-різному ставляться до норм культури, значно впливають на процеси формування нової інформаційної культури.

Провідними технологічними механізмами у формуванні інформаційної культури державних службовців є впровадження єдиних інформаційних стандартів, забезпечення рівнодоступності до інформаційних ресурсів і національної інформаційної безпеки.

Будь-яка інформаційна система створюється на базі вимог чинного законодавства і затверджених технічних стандартів. Основною метою законодавчої системи і бази технічних стандартів є створення умов ухвалення і рівноправної участі України в європейському ринку і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

На наш погляд, одним з найбільш важливих механізмів формування культури інформаційної безпеки є вчення держслужбовців тому, як цінувати безпеку, відповідально використовувати комп'ютерні технології, як реагувати на інциденти, пов'язані з порушенням інформаційної безпеки, як і кому повідомляти про інциденти порушення інформаційної безпеки.

Український ринок персональних комп'ютерів демонструє найвищі темпи розвитку в Європі, також збільшується й обсяг інформаційно-комунікаційних послуг населенню. Однак, як свідчить аналіз соціологічних даних "Україна та Європа", 75 % громадян України відзначили, що не мають доступу до Інтернету, тоді як в інших державах Європи Інтернет доступний більшості населення. Нерозвиненість комунікаційної інфраструктури (більш половини користувачів Інтернету в Києві) спричиняє нерівномірний розподіл інформації серед громадян, а її неоднакова доступність призводить до того, що одні індивідууми отримують інформаційну перевагу перед іншими, яка поступово трансформується в соціальну, економічну,

гендерну, освітню або політичну переваги. За оцінками експертів із США й країн Європи, Україна посідає одне з перших місць за рівнем “інтелектуального піратства”.

Боротьба з інформаційною бідністю стає однією з глобальних проблем світового співтовариства, рішення цієї проблеми бачиться на шляху розвитку системи освіти. Тому важливо усвідомлювати необхідність здобуття знань, навичок самостійного пошуку інформації, її систематизації, обміну з іншими користувачами. Головним підсумком розвитку процесу інформатизації освіти, з погляду соціальних наслідків для суспільства, повинне стати підвищення якості життя населення. Проблема інформаційної нерівності не є тільки технологічною в питаннях забезпечення доступу до інформаційних технологій, а є набагато ширша, вона тісно пов'язана з інформаційною культурою особистості. Отже, діяльність щодо подолання інформаційної нерівності і процес формування інформаційної культури знаходяться в прямому кореляційному зв'язку.

Таким чином, у силу розрізненості зусиль, відсутності цілеспрямовано організованого процесу інформаційного навчання рівень інформаційної культури суспільства продовжує залишатися невиправдано низьким. Цей висновок є принципово важливим, тому що саме він повинен стати концептуальною основою для нового погляду на роль інформаційної культури в розвитку сучасного суспільства. Інформаційна культура стає сьогодні необхідною умовою успішної соціалізації особистості в новому інформаційному середовищі.

Велике значення у формуванні інформаційної культури мають освітні механізми, до яких відносяться системність, безперервність і випереджальний характер освітньої підготовки. Реалізація цих механізмів вимагає істотної перебудови існуючої системи освіти, і повинна стати одним з першочергових завдань державної політики у сфері освіти. Реформування системи професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування повинне здійснюватися з урахуванням європейських стандартів і бути направленим на формування нового фахівця інформаційного суспільства, що володіє такими уміньми і навичками: диференціація інформації; виділення значущої інформації; вироблення інформації та використання її; вироблення критеріїв оцінки інформації. Актуальною проблемою освітніх закладів є системний підхід у формуванні інформаційної культури фахівців у всіх сферах розвитку інформаційного суспільства. Вона потребує не тільки здатність добре орієнтуватися в новому комунікаційному просторі, але також і вміння використовувати його можливості у своїй професійній діяльності. Дослідження останніх років показують, що інформатизація професійної діяльності сьогодні є провідною тенденцією розвитку сучасної цивілізації.

Таким чином, сьогодні кваліфікованим фахівцем вважається лише та людина, яка, крім своїх професійних знань, умінь і навичок володіє також і здатністю ефективно використовувати у своїй діяльності ті нові можливості, що відкриває інформаційне суспільство. Насамперед, це можливість використання різного роду інформаційних ресурсів, доступ до яких забезпечують корпоративні, національні й міжнародні інформаційні мережі. Для забезпечення таких можливостей є необхідним, у першу чергу, розвиток національної інформаційної інфраструктури, а також рівноправний вступ України до міжнародного інформаційного простору. Міжнародні стандарти інформаційної культури можуть і повинні стати тим діючим

інструментом, за допомогою якого можливий моніторинг якості інформаційної підготовки особистості.

Інформаційні ресурси суспільства стають сьогодні визначальним чинником науково-технічного й соціально-економічного розвитку. Тому здатність тієї чи іншої країни формувати, зберігати, розподіляти й ефективно використовувати ці ресурси значною мірою визначає конкурентоспроможність країни та розглядається як одна з необхідних умов забезпечення її національної безпеки.

Підхід до формування культури інформаційної безпеки в державних органах влади має бути комплексним, мають бути задіяні всі механізми забезпечення даного процесу. Заходами щодо формування і підвищення культури інформаційної безпеки в державних органах влади є такі:

- удосконалення законодавства щодо взаємодії органів державної влади з метою забезпечення інформаційної безпеки;

- створення і чітка експлуатація правил формування і використання державних інформаційних ресурсів;

- створення організаційної, кадрової і ресурсної бази системи моніторингу прогнозу інформаційної безпеки органів державної влади, використання його результатів під час оцінки інформаційної безпеки для державних структур;

- розвиток системи контролю дій державних службовців по роботі з інформацією;

- удосконалення нормативної правової і методичної бази у сфері області захисту державних інформаційних систем і ресурсів, формування єдиного порядку узгодження технічних завдань на забезпечення інформаційної безпеки державних інформаційних систем і ресурсів;

- підвищення кваліфікації і організація вчення державних службовців, розробка спеціальних освітніх програм по питаннях інформаційної безпеки.

Соціальні механізми формування інформаційної культури державних службовців повинні бути орієнтовані на розвиток електронної демократії та забезпечення інформаційних потреб громадян. До таких механізмів слід віднести: інформаційні, консультаційні та механізми надання послуг [5].

Інформаційні механізми забезпечують надання тієї інформації на національних інформаційних ресурсах, яка слугує фондом для цивільної участі громадян. Така інформація включає, наприклад, оперативні публікації офіційних джерел, повідомлення громадян тощо. Реалізація даного механізму досягається за допомогою блогів, тематичних конференцій, засобів доставки новин з других інформаційних ресурсів, списків розсилок, інтермедії, мобільної телефонії. Консультаційні механізми забезпечують діалогові методи для формування цивільної думки. Реалізація механізмів досягається організацією зворотного зв'язку за оперативними каналами, форумами, онлайн-конференціями.

Збільшення кількості індивідуальних звернень громадян, представників бізнесу, неурядових організацій за наданням різних державних послуг і прогнозоване їх подальше зростання зумовлюють необхідність надання державних послуг в електронній формі. При цьому реалізація державних послуг в електронній формі має свої переваги, а саме: зменшення витрат, зберігання та транспортування документів, економія часу обробки інформації, забезпечення прозорості

адміністративних процедур, усунення дублювання робіт, прискорення процесів. Ефективним механізмом надання послуг найбільш соціально незахищеним верстам населення є використання систем на базі соціальних карток [7].

Таким чином, у результаті проведених досліджень визначена система правових, організаційних, технологічних, освітніх і соціальних механізмів формування інформаційної культури державних службовців для забезпечення розвитку інформаційного суспільства.

Література:

1. Гендина Н. И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации / Н. И. Гендина // Открытое образование. – 2005. – № 6. – С. 74–82.
2. Дубов Д. В. Роль інформаційної культури в діяльності органів державного управління / Д. В. Дубов // Вісник книжкової палати. – 2003. – № 8. – С. 26–28.
3. Колин К. К. Информационная культура в информационном обществе / К. К. Колин // Открытое образование. – 2006. – № 6. – С. 50–56.
4. Лобовікова О. О. Формування інформаційної культури в умовах сучасного інформаційно-комунікативного простору / О. О. Лобовікова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Х. : ВЦ ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 340–343.
5. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П. С. Клімушин, А. О. Серенюк. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – 312 с.
6. Програма розвитку державної служби на 2005 – 2010 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=746-2004-%EF>.
7. Концепція розвитку електронного урядування в Україні на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2250-2010-%F0>

Надійшла до редколегії 06.06.2011 р.